

ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΑ

Ο ΕΝ ΘΕΙΣΟΑ ΤΗΣ ΑΡΚΑΔΙΑΣ ΝΑΟΣ

Ὁ ἔφορος τοῦ ἐν Δημητσάνῃ μουσείου, ὁ καὶ δημιουργὸς αὐτοῦ, ἀρχιμανδρίτης Ἱερώνυμος Βογιατσῆς, οὗτινος ὁ ὑπὲρ τῶν ἀρχαιοτήτων ζῆλος εἶναι παντὸς ἐπαίνου ἀνώτερος, ἐπιστέλλει μοι ἐκ Δημητσάνης ὑπὸ ἡμερομηνίαν 21 αὐγούστου τὰ ἑξῆς.

»Μετὰ πολλὰς μεταίας ἐνταῦθα ἀποπειρὰς πρὸς ἀνακάλυψιν κεχωσμένων ἀρχαιοτήτων καὶ ἐν τῇ θέσει ὑπάρχει ὁ πελασγικὸς καθ' ὑμᾶς κίων, ἐνθα νεύρέθησαν τάφοι τινὲς καὶ τεθραυσμένα ἀγγεῖα, καὶ ἐν ἄλλαις ἐντὸς καὶ ἐκτὸς τῆς Δημητσάνης θέσεσιν, ἐνεργηθείσης πρὸ ὀλίγων ἡμερῶν ἀνασκαφῆς πρὸν Θεισόα, ἀνεκαλύφθη καὶ τις, περὶ οὗ οὐδὲνα λόγον ποιεῖται ὁ Παυσανίας.

»Τὴν Θεισόαν κειμένην πρὸς τὰς πηγὰς τοῦ Λουσίου ποταμοῦ (Παυσ. ἠ' Ἀρκαδ. 5, 28) καὶ ἀφισταμένην τῆς Δημητσάνης πάντε ὥρας, πάντας ἐπισκεψάμενην ἐπικειλημένως, τὸ ἔτος 1872, δὲν ἐδυνάθην ὁμῶς νὰ εὑρω τότε πρὸν αὐτῇ, εἰμὴ λείψανα πολλὰ ἰσοδομικοῦ τείχους, προμαχώνας τινεσ, πολλὰ τεθραυσμένα ἀγγεῖα, νομίσματα Αἰγίνης, Λαρίσσης, Ἄργου, Ἀχαΐης Συμμαχίας, Κορίνθου κτλ, (ἴδ. περιοδικὸν Βύρωνος σελ. 54. τόμ. Α'.) Πρὸ τινος καὶ χρόνου ἠγόρασεν ὁ βουλευτὴς κ. Εὐθύμιος Δεληγιάννης ἕνα δακτυλιόσλιθον μεθ' ἑνὸς νομίσματος ἀργυροῦ, πρὸς τινος γεωργοῦ, ὅστις εὑρεν αὐτὰ πρὸν Θεισόα. Τὸ νόμισμα δὲ τοῦτο, ὑπὲρ καθ' ὑμᾶς καὶ τὸν ὀλίγον ἡμέρας ὑστερότερον ἐπισκεφθέντα ὡσαύτως τὴν πάλιν μας κ. Έρεν εἶνε ἕως πρωτοφανές, δὲν εἶνε παράδοξον νὰ εἶνε εἰδικὸν νόμισμα τῆς Θεισόας, διότι ὁ ἀπ' αὐτοῦ ἐλλειψοειδὲς κύκλος μετὰ τοῦ ἐμπεριεχομένου σταυροῦ περιστεφέντως τὸ στοιχεῖον Θ.

»Ἐνθαρρυνθεὶς δὲ ἐκ τῆς ἐνταῦθα μεταβάσεως τοῦ ἀξιοτίμου καθηγητοῦ κ. Εὐθυμίου Καστόρχη καὶ ὑμῶν, ὁδηγησάντων με περὶ τοῦ καταλλήλου τῆς ἀνασκαφῆς τρόπου, μετέβην μετὰ τοῦ κ. Δημητρίου Παπασπυρίδου καὶ κείς Θεισόαν πρὸς τῇ Ἀκρακόλει τῆς ὁποίας μετὰ πολλὰς ἐρεῦνας εὑρομεν τὸν διαληφθέντα ναὸν πρὸς τὸ ΒΔ. αὐτῆς μέρος. Τοῦτο δὲ ἀπέχει ὀλίγα λεπτά τῆς ὥρας ἀπὸ τοῦ τελευταίου λημ. ε. ρ. ἰ. ο. υ. τοῦ κ. Σωτηροπούλου, ὅστις ἐντὸς τοῦ πεδίου (Δημητσάνης), περὶ οὗ ποιεῖται λόγον ἐν τῷ περὶ αἰχμηκλωσίας φυλλαδίῳ του, ἔβλεπε βεβαίως ἐκ τῆς κρύπτης του ταύτης καὶ τοὺς ὑψικόμους πυκνοφύλλους πρίνους, τοὺς ἐπὶ τῆς κορυφῆς τῆς ἀκροπόλεως τῆς Θεισόας σκιάζοντας μεσαιωνικὸν ναΐδιον τῆς Παναγίας ἐνθα ἐματαιοπανήσαμεν ἐπὶ ἡμίσειαν ὥραν τοὺς σκαφεῖς ζητοῦντες ἀρχαιοτήτας.

»Ὁ εὑρεθεὶς δὲ ναὸς, ὅστις ἔχει μῆκος μὲν ἐσωτερικὸν μ. 9, 50, πλάτος

»δὲ 4, 20, τὴν δὲ εἴσοδον κατὰ τὸ ἀνατολικὸν μῆκος, ὡς βλέπετε ἐν τῷ συνημμένῳ διαγράμματι, φαίνεται ὅτι εἶνε ἰδιόρρυθμος διότι εἰς οὐδένα ναὸν ὑπάρχει ἡ θύρα κατὰ τὸ μῆκος.

»Ἐν αὐτῷ λοιπὸν ἀνασκαφῆς γενομένης εὐρέθησαν πολλὰ τμήματα κεραμῶν, ἐν οἷς ὑπάρχουσι καὶ τινε φέροντα τάδε τὰ γράματα Ο]ΛΠ, τινὲς ὀγκώδεις ἀνθηκῆς, τεθραυσμένα τινὰ ἀγγεῖα καὶ γῆ πυρίκλυστος, καὶ φαίνεται ὅτι ὑπέστη μετὰ τῆς θειοῦς καταστροφῆς εἰς τινὰ βυρβαρικὴν ἐπιδρομὴν.

»Ἐξώθεν δὲ τοῦτου κατὰ τὸ μεσημβρινὸν μέρος, ὅπερ ἔχει καὶ μικρὰν ἀπροέκτασιν ἑνὸς μέτρου καὶ 25 0(0 ὡς φαίνεται ἐν τῷ εἰρημένῳ διαγράμματι, γενομένης μικρᾶς ἀνασκαφῆς δὲν εὐρέθησαν βαθμίδες, ὧν στεροῦνται καὶ τὰ λοιπὰ τοῦ ναοῦ μέρη, διότι καὶ αἱ βαθμίδες καὶ ὅλοι οἱ λοιποὶ λίθοι αὐτοῦ, ἐκτὸς μιᾶς σειρᾶς τοιαύτων εἰς τὸ θεμέλιον, δεικνυούσης τῆς διαίρεσθαι τοῦ, ὑπέκυψεν εἰς τὴν σφύραν τῶν κτιστῶν, χρησιμευσάντων τῶν λίθων αὐτῶν πρὸ ἀμνημονεύτων χρόνων εἰς κατασκευὴν μαρμάρων τῶν διαφόρων εἰδιοκτητῶν.

»Εἰς δὲ τὸ δυτικὸν μέρος ὑπάρχουσι ἐπὶ τοῦ τείχους δύο παραλληλόγραμμοι πλάκες, ὄρθιαι, ἔχουσαι ἀνωθεν ἑκάς τετραγώνους καὶ δίστάμεναι ἀλλήλων 7, 40.

»Ἐσωθεν δὲ τοῦ ἀνατολικοῦ τείχους, ὅπου ὑπάρχει καὶ ἡ θύρα ἀπέχουσα ἀπὸ τοῦ βορείου ἄκρου μ. 2, 40 εἰσὶ τρεῖς λίθοι καλῶς ἐφρημοσμένοι (μ. 1, 50 πλ. 1, 70) καὶ ἑκατέρωθεν τῆς θύρας δύο πλάκες. Φαίνεται δὲ ὅτι αἱ πλάκες αὗται ἦσαν ἐπιστρώσεις τοῦ ναοῦ, τῶν λοιπῶν λαβουτῶν τὴν αὐτὴν πτύχην τῶν ἄλλων τοῦ οἰκοδομήματος λίθων. Εἶναι δὲ οἱ λίθοι ἐγγώριοι καὶ καλῶς καταργασμένοι καὶ ἔχουσι μῆκος οἱ μὲν 0, 70 οἱ δὲ 0, 65 οἱ δὲ 0, 60.

»Σημειωτέον δ' ὅτι εἰς τὴν ἀνασκαφὴν ἐδόθη προσοχὴ μόνον εἰς τὴν ἀνακαλύψιν τῆς βύσσεως τοῦ ναοῦ καὶ ὀλίγου χώρου τῆς ἐπιφανείας αὐτοῦ κατὰ τὸ βόρειον μέρος, τοῦ λοιποῦ ἐμβαδοῦ ὄντος κεχωσμένου, ἐνθα πιθανὸν νὰ εὐποκρύπτηται καὶ κανὲν ἀγαλμα».

Ἐκ τῆς περιγραφῆς ταύτης συμπεραίνω ὅτι τὸ ἀνακαλυφθὲν οἰκοδόμημα εἶνε ὄντως ναὸς, ἔχων διεύθυνσιν ἐκ βορρᾶ πρὸς νότον καὶ οὐχὶ ἐξ ἀνατολῶν πρὸς δυσμᾶς, ὡς περ εἶνε σύνθηες. Ἐκ τῆς πρὸς νότον δὲ προεκτάσεως τοῦ τείχους, φαίνεται ὅτι εἶνε ναὸς ἐν παραστάσιν. Ἐνταῦθα δὲ, δηλ. κατὰ τὴν νοτίαν αὐτοῦ πλευρᾶν, εἶχε τὴν εἴσοδον, καὶ οὐχὶ κατὰ μῆκος, πρὸς ἀνατολᾶς, ὡς περ συμπεραίνει ὁ ἐπιστέλλων. Ἡ κατὰ τὰς μακρὰς πλευρὰς εἴσοδος ναοῦ, καὶ μάλιστα ναοῦ ἐν παραστάσιν εἶνε τι ἔκτοπον καὶ ἀντίκειται εἰς αὐτὸ τὸ σχῆμα καὶ τὸν σκοπὸν αὐτοῦ, Ἠπατήθη δ' ὁ ἐπιστέλλων νομίσας ὅτι ἡ εἴσοδος ἦτο κατὰ τὴν ἀνατολικὴν μακρὰν πλευρᾶν ἐκ τῆς εἰς ἐκεῖνο τὸ μέρος, ὡς φαίνεται, ἀποσπάσεως τῶν λίθων.

Εἶνε δὲ τὸ ἀπικαλυφθὲν μέρος ὁ σηκὸς τοῦ ναοῦ, καθ' ὃ φαίνεται ἐκ τῶν δύο ὀρθίων παραλληλογράμων πλάκων, αἵτινες ἀποτελοῦσι πάντως μέρος τοῦ τοίχου αὐτοῦ, καὶ δεικνύουσιν ὅτι οὗτος ἦτο ὠκοδομημένος καθ' ὃν τρόπον ἀπαντες οἱ ἐν Πελοποννήτῳ σωζόμενοι ναοὶ, ἐκεῖνοι, οὓς ἐγὼ ἐξ αὐτοψίας γνωρίζω, ἦτοι τὸ Ἡεῖον ἐν Ἐλευσίῃ καὶ ὁ τοῦ Διὸς ναὸς ὁ πρὸς τὸν ἀρχαῖον Σκιλλοῦντα, καὶ ὁ ἐν Τεγέᾳ, καθὼς ἐκ τῶν σωζουμένων λειψάνων τοῦ κρηπιδώματος του θάναται τις νὰ συμπεράνη. Οὕτω δ' εἶνε ὠκοδομημένος καὶ ὁ ἐνταῦθα ναὸς τοῦ Ἀπόλλωνος, ὥσπερ καὶ ἄλλαχού που ἔσχον ἀφορμὴν νὰ εἶπω. Ἦτο δὲ τὸ ἔδαφος τοῦ ναοῦ κεκαλυμμένον ὑπὸ πλάκων ἐκ λίθου ἐγγυρίου καὶ ἐνταῦθα ἀνήκουσιν αἱ ἐπὶ τοῦ ἐμβαδοῦ σωζόμεναι εἰσέτι πλάκες, καθ' ὃ ὀρθῶς διέγνω καὶ ὁ Μερώνυμος.

Αἱ διαστάσεις δὲ, τουτέστι τὸ μῆκος πρὸς τὸ πλάτος αὐτῶν, ἔχουσι κανονικῶς. Πιθανῶς δὲ περιέθεε αὐτὸν στοῦ, ἡτις θὰ εἶχε κατὰ τὰς μικρὰς πλευρὰς, ἦτοι ἔμπροσθεν καὶ ὀπίσθεν, τέσσαρας κίονας, ὡς ἐκ τῶν διαστάσεων αὐτοῦ δύναται τις νὰ συμπεράνη. Οὕτω δὲ θὰ ἦτο ναὸς ἐν παραστάσι τετράστυλος περίπτερος. Τοῦτο ὅμως θὰ ἐδείκνυεν ἀνασκαφῇ βεβήνουσα ἀπὸ τοῦ ἀποκαλυφθέντος στρώματος, τοῦ χρησιμεύοντος ὡς βᾶσις τοῦ τοίχου, πρὸς τὰ ἔξω, ὅτε εἰς ἀπόστασιν δύο τὸ πολὺ μέτρων θὰ ἀπεκαλύπτετο ὁ στυλοβάτης.

Ἄλλ' ὅπως καὶ ἂν ἔχη, αἱ γενόμεναι ἔρευναι εἶνε ἀρκεταί, ἵνα καταδείξωσιν ὅτι εἶνε ἀνάγκη ἐπιστημονικῆς ἀνασκαφῆς πρὸς ὀλοσχερῆ ἀποκάλυψιν τοῦ αἰκοδομήματος. Ἐλπίς δ' ὑπάρχει ὅτι ἐκ τοιούτων ἀνασκαφῶν καὶ ἐρευνῶν θὰ προκύψῃ τι διαφωτίζον ἡμᾶς καὶ πρὸς λύσιν γεωγραφικῶν τινῶν ζητημάτων, διότι ἡ Ἀρκαδικὴ δὲν εἶνε ἀρκούντως ἐξηκριβωμένη γεωγραφικῶς καὶ πολλῶν ἀρχαίων αὐτῆς πόλεων ἡ θέσις διαμφισθητεῖται. Αὐτὴ ἡ Δημητσάκη κεῖται ἐπὶ ἀγνώστου ἡμῶν ἀρχαιοπάτης πόλεως, ὡς μαρτυροῦσι τὰ ἐν αὐτῇ σωζόμενα σπουδαῖα λείψανα κυκλωπέων τειχῶν καὶ τινὰ ἀρχαιολογικὰ εὐρήματα, ἐν οἷς διακρίπτει μαρμαρίνος λέων.

II. ΚΑΒΒΑΔΙΑΣ.

ΕΙΔΗΞΕΙΣ

Ἡ Κυβέρνησις ἀπεφάσισε νὰ ἰδρύσῃ ἐν Μυκῶνσιν ὀριστικὸν μουσεῖον τῶν ἐν Δήλῳ εὐρεθεισῶν ἀρχαιοτήτων. Πρὸς τοῦτα δ' ἐνωκιάσθη καταλληλοτάτη οἰκία τοῦ πρώην δημάρχου κ. Καμπάνη καὶ ἤρξατο ἡ μεταφορά τῶν ἀρχαιοτήτων καὶ ἡ ἐν τῇ οἰκίᾳ κατὰ τὰς αὐτῶν.

— Πρὸ τινῶν ἐβδομάδων λατόμοι ἐργάται ἀνεκάλυψαν ἐν Λάρνακι τῆς Κύπρου ἀνάγλυφον 80 ἑκατοστομέτρων. Ἡ εὐγενὴς ἰδέα καὶ τέχνη τοῦ ἔργου τούτου δύναται νὰ κατατάξῃ τὸ ἀνάγλυφον μεταξὺ τῶν ἀριστουργημάτων τῆς παλαιᾶς Ἑλληνικῆς τέχνης. Περὶ τῆς δὲ παρθένου ἐρειδομένην τῷ ἀριστερῷ βραχίονι ἐπὶ τῆς Θεᾶς Ἀφροδίτης. Τὸ σῶμα τῆς παρθένου καλύπτεται τῷ διπλῷ χιτῶνι ἡ δὲ Θεὰ δι' ἱματίου, φέρουσα ἐπὶ τῆς κε-

φαλῆς τὸν φρυγικὸν πύλον. Τὸ μάρμαρον εἶναι πεντελικόν, τὸ δὲ ἀνάγλυφον σώζεται ἀβλαβές, πλὴν τῶν χειρῶν αἰτίνες ἐλείπουσιν.

— Ἐξ ἐπιστολῆς ἐκ Λεβαδείας περὶ τῶν ὑπὸ τὸν λέοντα τῆς Χαιρωνείας εὐρεθέντων νεκρῶν ἀποσπῶμεν τὰ ἑξῆς:

«Μέχρι τοῦδε ἀνευρέθησαν νεκροὶ 260 ὑπολείπονται δὲ εἰσέτι περὶ τοὺς τεσσαράκοντα. Μεταξὺ τῶν ἀνευρεθέντων τελευταίως νεκρῶν δύο ἔχουσιν ἐν ἐκυτοῖς λόγχας σιδηρᾶς ἐμπεπηγυίας ὁ μὲν εἰς τὸ στήθος διὰ τῆς δεξιᾶς κλειδός, ὁ δὲ ἕτερος δύο λόγχας ἐμπεπηγυίας ἐντὸς τῆς λεκάνης, τὴν μὲν διεληθῶσαν διὰ τοῦ δεξιοῦ ἀνωτύμου ὄστοῦ καὶ καθήκουσαν μέχρι τοῦ ἱεροῦ ὄστοῦ, τὴν δὲ διὰ τῆς κοιλίας καὶ καθήκουσαν μέχρι τοῦ ἐξωτερικοῦ μέρους τῆς ἠβικῆς συμφύσεως. Ἐξ σκελετοῦ τῶν νεκρῶν, σώσι κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἦττον καὶ περίεργοι διὰ τε τὰ κατὰγματα τῶν ὄστων καὶ τὴν βιαίαν θέσιν, καθ' ἣν ἀπέπνευσαν ἕνεκα τῶν τραυματίων, εἰσι προπαρασκευασμένοι, ἵνα ἐξαχθῶσι τῆς θέσεώς των διὰ γύψου καὶ μετακομισθῶσιν εἰς τὸ ἐν Ἀθήναις Μουσεῖον. Δυστυχῶς ἕνεκα ἀσθενείας τοῦ ἐφόρου κ. Π. Σταματάκη αἱ ἀνασκαφαὶ διεκόπησαν προσωρινῶς.»

— Ἐν παλαιᾷ Κλειτωρίᾳ ἀνευρέθη κατὰ τὸν Φορολογούμενον τῶν Πατρῶν ἀγαλμα ὑπερμέγεθος παριστᾶ στρατηγόν, ἄξιον πολλοῦ λόγου· τούτου γύψινα ἐκμάγματα ἔλαβεν ἡ ἐνταῦθα Γερμανικὴ σχολή. Ἐν δὲ τῇ θέσει ἐν ἣ εὐρέθη τοῦτο ὑπέκειτο σαρκοφάγος ἐνεπίγραφος, μετ' ἀναγλύφων καὶ ἐπιγραφῶν.

— Ἐν τῇ αὐτῇ θέσει, ἐν Σάμῳ ἐν ἣ εὐρέθησαν τὰ διὰ προηγουμένου τεύχους ἀγγελθέντα ἀνάγλυφα, ἦτοι ἐν τῇ θέσει Γλυφάδα τῆς χώρας, ἐνθα ὑπῆρχε φαίνεται παλαιὸν νεκροταφεῖον, εὐρέθη τὸν λήξαντα μῆνα καὶ ἕτερον ἀνάγλυφον παριστᾶν ἀσθενῆ κατακείμενον ἐπὶ κλίνης, παρ' αὐτῷ δὲ καθήμενὴν γυναῖκα καὶ ὀπισθεν τῆς γυναικὸς παιδίον ἔχων τὴν χεῖρα ἐπὶ τῆς παρειᾶς. Ἐκ τοῦ ἑτέρου μέρους πλησίον τῆς κεφαλῆς τοῦ ἀσθενοῦς εἰκονίζεται ὄφις καὶ παρ' αὐτῷ παιδίον ἔχων τὴν δεξιὰν χεῖρα ἐπὶ τοῦ στήθους· ὑπερθεν δὲ τὰς λέξεις *Σιμάκων Σεύθου Νίκων Μηροδότου Ἡρώες*.

ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΟΣ ΣΥΛΛΟΓΟΣ ΠΑΡΝΑΣΣΟΣ.

Τὴν 29 Σεπτεμβρίου συνεκροτήθη ἡ πρώτη μετὰ τὰς διακοπὰς τακτικὴ συνεδρία τοῦ Συλλόγου καὶ ὑπὸ τοὺς ὄρους τοῦ νέου κανονισμοῦ οὗ ἡ ἰσχύς ἤρξατο ἀπὸ τῆς 1 Σεπτεμβρίου. Ἀνεγνωσθῆ δ' ἡ κατὰ τὸ θέρος ἀλληλογραφία καὶ ἐπεψηφίσθη ὁ προϋπολογισμὸς τῶν ἐσόδων καὶ ἐξόδων καθ' ὅν τὰ μὲν ἐσοδα ὑπελογίσθησαν εἰς δραχμὰς 21,978,35, τὰ δὲ ἐξοδα εἰς δραχμὰς 20,939,20, μένοντος περισσεύματος ἐκ δραχμ. 1,039,15.